

atteliér

časopis štud

Metoda v Trnave

Marek Mach:
Slovensko má potenciál,
ktorý tvoríme my sami

povstania Slovákov | hry o autokracii | Martin Strážinec

03 | december 2023 | 21. ročník

10 DROBNOSTÍ, KTORÉ ŤA MOŽNO PRESVEDČIA ZOSTAŤ NA SLOVENSKU

Dôvodov, prečo neopustiť svoju rodnú krajinu, je mnoho. Niekedy sú to maličkosti, ktoré berieme ako samozrejmosť. Spájajú sa nám s nimi asociácie, ktoré často pochopia len Slováci. Bez akých unikátnych vecí, ktoré v iných krajinách nenájdeme, si nevieme predstaviť svoj život vy?

Autorky: Natália Mlynarčíková, Sofia Yurasova, Grafička: Simona Benková

redakcia

šéfredaktorka

Bernadetta Čaranová

redaktori a redaktorky

Adam Kysler
Barbora Hudáková
Baška Kolečáková
Branislav Fábry
Júlia Ďurčeková
Lenka Šamajová
Maja Greifová
Monika Cihlářová
Natália Mlynarčíková
Sebastián Soroka
Sofia Yurasova
Zuzka Beneková

editori a editorky

Beáta Čúzyová
Filip Mazák
Karolína Račková
Katarína Borovská

šéfgrafik

Patrik Friedmann

grafici a grafičky

Adam Gulák
Antónia Kenderešová
Branislav Čevela
Bronislava Havranová
Daniela Bašteková
Diana Krempaská
Dita Szabóová
Jakub Záchenský
Klaudia Racenbergerová
Kristián Kováč
Samuel Lukáč
Samuel Szyrzigki
Simona Benková
Zuzana Gáborová

fotografky

Alina Palosh
Líza Sosonna
Patka Šlachťová

Poslední sťahovací vtáci

od nás odlietajú na konci novembra. V období, keď na okná sadá prvý mráz. Do teplých krajín ich vytiahol pud sebazáchovy – niečo, čo mne samej zrejme chýba. Prečo by som tu inak zostávala? Sedím na parapete unavených vtákov a premýšľam o lietaní. Pocit slobody je lákavý. Ale ak máte hlavu v oblakoch prídlho, zabudnete, aké je to stáť nohami pevne na zemi.

Žiadny vták nedokáže letieť večnosť. Skôr či neskôr sa musí niekde zahniezdiť. A to hniezdo sa stavia rovnako ťažko aj v teplých krajinách. Bolo by prirodzené odísť. Ale bolo by naivné si myslieť, že hoci je inde teplo, počasie tam bude pekné. Aj Amazon môže skončiť v plameňoch. Aj inde môžu strieľať z brokovnice. Čo teda robí hniezdo tým vašim hniezdom? Čas, ktorý ste mu venovali.

Je začiatok zimy a ja stojím na balkóne v ponožkách. Pribíjam klince do vtácej búbky. Ruky ma štípu od mrazu, ale viem, že to bude stať za to. Ak im pomôžem prežiť túto zimu, na jar sa ku mne vrátia vo väčšom počte. Niekedy môže zima trvať aj štyri roky. Ale nikdy nezostaneme v jednom ročnom (volebnom) období navždy. S prvými voličmi sa k urnám vrátia aj sťahovací vtáci.

Tých nestahovacích sme sa s redakciou pýtali, prečo chcú na Slovensku zostať. Našli tu svojich kamarátov, lásky, majú tu rodinu. Iní zakladajú občianske združenia a bojujú proti fašizmu. Ďalší sa k nám pridali zo susedných, chladnejších krajín. Zhodli sa však na jednom – chcú tu zostať aj počas zimy. A čo vy, milí čitatelia? Zostanete s nami tiež?

Bernadetta Čaranová

Bernadetta Čaranová
ŠÉFREDAKTORKA | sefredaktor@attelier.sk

Titulná strana:

Grafik: Patrik Friedmann

Foto: Davitko Oliver

Časopis atteliér je študentský časopis, ktorý počas akademického roka vychádza každý mesiac na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Adresa redakcie: Fakulta masmediálnej komunikácie UCM, Skladová 691/3, 917 01 Trnava. Adresa univerzity: UCM, Nám. J. Herdu 577/2, 917 01 Trnava. Elektronické vydanie ISSN 1339-1410, tlačené vydanie ISSN 1336-9342. Uzávierka čísla bola 18. 11. 2023.

Čítajte nás na:

attelier.sk

Aj tento rok sa v Kine OKO uskutočnil Týždeň vedy a techniky. Pozvanie prijali aj šéfredaktori Denníka N a Aktualít, Matúš Kostolný a Peter Bárty. Študentská účasť, na všetkých diskusiách spolu, sa vyšplhala k číslu 2201. Foto: Roman Miča

09 téma

emigrácia umelcov

12 komentáre

Slovensko očami Ukrajinky

16 anketa

prečo zostať na Slovensku

22 ucm info

cigaretový automat vs. kávovar

29 médiá

hovorca prezidentky Strážinec

Hlavná budova UCM, Aula, predajňa kníh UCM, všetky budovy FMK a kaviareň Leháro.

Recykláciou nášho časopisu prispievate k ochrane životného prostredia

Sledujte nás na:

@attelierSK

@attelier_magazine

Pošlite nám vaše tipy, pripomienky či návrhy spolupráce: redakcia@attelier.sk sefredaktor@attelier.sk

Marek Mach: Pôjdem študovať do zahraničia, ale na Slovensko sa zas vrátim

Predseda OZ Mladí sme sa v rozhovore spýtali na to, aké pozitíva voľby priniesli a tiež na to, prečo sa opatí na Slovensku zostať.

V predvolebnom období si bol jednou z tvárí kampane Nestráť svoj hlas. Ako s odstupom času hodnotíš túto akciu?
Robili sme dve kampane. Nestráť svoj hlas sme robili v spolupráci so štyrmi ďalšími organizáciami a jej súčasťou bol aj volebný vlak. Práve ten hodnotíme ako veľmi úspešný, a to aj napriek tomu, že deň predtým bol v Českej republike sviatok a mnohým študentom v piatok zrušili školu.

Podarilo sa nám zobrať tých, ktorí váhali do poslednej chvíle. Čo sa týka našej kampane, tú sme zamerali predovšetkým na sociálne siete a prednášky na školách, kde sme oslovili státisíce ľudí platenou kampaňou. Dokopy sme zorganizovali zhruba štyri desiatky prednášok.

Čo bolo najväčšou výzvou celej kampane?

Keď v našej skupine zaznel nápad s vlakmi, najprv sme to zobrali trochu ironicky. O pár sekúnd neskôr sme si povedali, že prečo nie. Spravili sme to a nakoniec to vyšlo. Pokiaľ ide o vlak, najnáročnejšie to bolo logisticky vymyslieť.

Veľká vďaka patrí mojim kolegom, či už z našej, alebo z partnerských organizácií. Bez nich by sa to realizovať nikdy nepodarilo. Podstatnú úlohu pri organizácii hrali taktiež dobrovoľníci, ktorí sa podieľali na kontrole lístkov.

Plánujete akciu opakovať napríklad pri prezidentských voľbách?

Prehľadnucujeme všetky možnosti v súvislosti s prezidentskými voľbami, ale nakoľko budú až budúci rok, zatiaľ by som nepredbiehal. Počkal by som na predvolebné obdobie.

Existuje podľa teba oprávnená obava, že mladí ľudia na budúce prezidentské voľby rezignujú?

To si netrúfam povedať a viem si predstaviť dva scenáre. Ten jeden by bol, že budú sklamaní a rezignujú. Ten druhý by bol, že keď ľudia uvidia, čo robia niektoré strany v súčasnej vládnej koalícii, prípadne niektorí konkrétni politici, tak naopak, budú motivovaní zúčastniť sa voľieb. Záleží to od uhla pohľadu. Výsledok môže byť rôzny.

Z exit pollu TV Markíza vyplýva, že 18 % mladých ľudí sa priklonilo k strane Smer-SD. Avšak, na rozdiel od PS tvoria jeho voľičskú základňu prevažne ľudia v produktívnom a postproduktívnom veku. Čím Smer-SD zaujal mladých?

Mnohé kauzy spojené s vládou Smeru v rokoch 2016 až 2020, ako aj tie predtým, sa odohrávali v období, ktoré dnes mnohí prvovoliči prirodzene v tom čase ešte nemohli vnímať. Toto je podľa mňa jedným z najzásadnejších dôvodov. Zároveň, predovšetkým Robert Fico patrí k skúseným politickým stratégom, ktorý vie, ako zaujať masu. Spoločne si myslím, že aj tieto dve veci sa pričinili o výsledok, ktorý Smer-SD dosiahol aj medzi mladými.

Niektorí mladí voliči môžu byť z výsledku voľieb frustrovaní. Ako by si povzbudil túto stranu?

Bez ohľadu na to, ako by voľby dopadli, v oboch scenároch by sa stalo, že polovica republiky by mala radosť z výsledku a druhá by bola sklamaná. To, čo vnímam medzi mnohými

mladými ľuďmi je, že dnes, bohužiaľ, patria k sklamanej časti. Je mi to nesmierne ľúto. Musíme sa ale zamerať na viacero vecí.

Nerozhoduje sa len o tom, ako bude naša krajina vyzeráť raz za štyri roky v priebehu volieb.

„Vnímam, že táto krajina má veľký potenciál, ktorý tvoríme my sami.“

Môžeme na to vplývať aj počas volebného obdobia, kedy máme možnosť vyjadriť svoju nespokojnosť. To aj v prípade, keď vidíme, že sa nedejú veci úplne s kostolným poriadkom. Budúci rok nás čakajú ďalšie dvojce voľby.

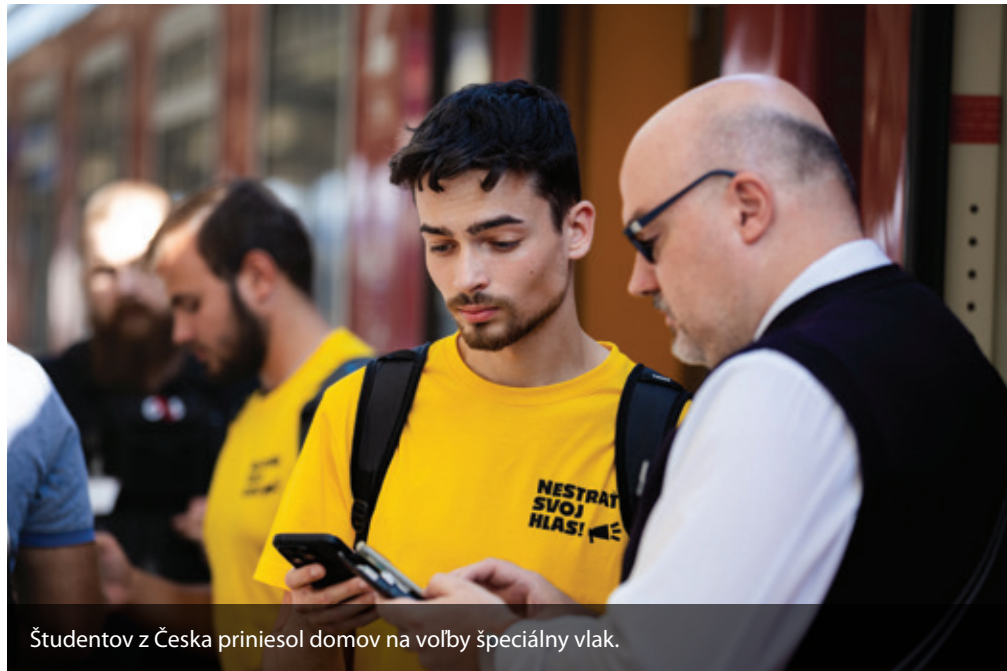
Prezidentské a eurovoľby, v ktorých stále môžeme ukázať, aký je - chcel som povedať smer (smiech). Aká je cesta, ktorou by sme chceli posunúť túto krajinu.

Povolebná nálada je medzi mladými pomerne pesimistická. Opýtam sa preto inak. Priniesli voľby aj nejaké pozitívum?

Pravdaže. Mali sme jednu z najväčších volebných účasť od pádu mečiarizmu a zároveň po siedmich rokoch sa prvýkrát stalo, že fašistické strany nezaznamenali vo voľbách žiadny úspech.

V poslednej dobe ľudia zvyknú byť pomerne negatívne nastavení a často sa skloňuje slovné spojenie „kedysi sa to nedialo“. Vnímaš tento negativizmus aj ty?

Toto nastavenie je podľa mňa spôsobené viacerými dôvodmi. Ako ľudské bytosti máme prirodzenú tendenciu venovať viac pozornosti

Študentov z Česka priniesol domov na voľby špeciálny vlak.

negatívnym správam než tým pozitívnym. To je najzákladnejšia a najprirodzenejšia ľudská vlastnosť, umocnená algoritmami sociálnych sietí.

Výrazne viac interagujeme s negatívnymi správami, resp. so správami s ktorými nesúhlasíme, preto ich aj viac vidíme vo svojom „feede“. Tento negativizmus je následne spojený so spomienkovým optimizmom. Prejavuje sa tak, že na udalosti, ktoré sa stali v minulosti, spomíname oveľa pozitívnejšie, než aké v skutočnosti boli.

Prečo je tomu tak?

Toto si môže vyskúšať každý z nás. Stačí, aby sme sa zamysleli nad tým, aké to bolo, keď sme chodili do škôlky. Spomenuli by sme si hneď na to, že svet bol krajší. Mali sme

menej starostí, tráva bola zelenšia a ľudia sa viac usmievali. A keď sa nad tým zamyslíme hlbšie, tak si vlastne uvedomíme, že sme možno nechceli spávať. Možno sme nechceli zostať bez rodičov a chceli sme nejakú hračku, ktorú sme nemohli mať, a tak ďalej. Skrátka, mali sme problémy, ktoré boli primerané nášmu veku.

Keď bude naša generácia vo veku tak 60-70 rokov, budeme pravdepodobne spomínať ako sa nám v tomto období žilo lepšie. Podstatou však je, že z pohľadu dát sa životná úroveň dlhodobo zlepšuje.

„Po siedmich rokoch sa prvýkrát stalo, že extrémistické strany nezaznamenali vo voľbách žiadny úspech.“

Zvyšuje sa priemerný vek dožitia, lepšia je aj kúpna sila obyvateľstva, či dostupnosť zdravotnej starostlivosti. Takto by sme mohli pokračovať. Svet je z roka na rok lepším. To, že my ho vnímame negatívne, je spôsobené našim skresleným vnímaním reality, čo je však úplne prirodzené.

Myslíš si, aj vzhľadom na to, že si predseda OZ Mladí, časť rétoriky týchto neúspešných strán môže prevziať niektorá z vládnych strán?

Zmenu rétoriky sme mohli sledovať už v predvolebnom období. Napríklad, Robert Fico sa významným spôsobom v predvolebnej kampani prikláňal na stranu extrémistov. Dokonca sa predpokladalo, že ak by sa dostali do parlamentu, tak spolu môžu vytvoriť vládnú koalíciu.

Na konci dňa sme ale vo výsledku volieb videli, že veľká časť ich hlasov, ktoré potom stratili, a kvôli ktorým sa nedostali do parlamentu, pravdepodobne prešla práve k Smeru. Otázkou ostáva, že do akej miery to bude pokračovať a či si voliči na strane politického spektra uvedomia a pripomenú, že budúce smerovanie krajiny nemusí zlepšiť ich životnú úroveň.

Už teraz si môžeme všimáť ich komunikáciu s médiami. Myslíš si, že sa to bude ešte stupňovať?

To je dobrá otázka. Vo všeobecnosti platí, že predikovať budúcnosť je extrémne náročné. Čokoľvek by som si teraz tipol, šanca, že sa trafím, je zhruba okolo 50 %. Keď sa na to pozrieme bližšie, vidíme dve cesty. Tou jednou je, že niektorí politici budú médiá bojkotovať. Média im objektívne kladú otázky, ktoré oni evidentne nechcú zodpovedať, a tým pádom stratia priestor, v ktorom oslovujú stovky, tisíce voličov.

Otázkou je, do akej miery si tento priestor dokážu vynahradiť. Napríklad, na sociálnych sieťach, kde sú mnohí politici pomerne silní. Ak si výpadok v štandardných médiách dokážu nahradiť svojimi kanálmi, tak by som predpokladal, že sa budú aj naďalej držať bojkotu. Ak nie, predpokladám, že otočia.

Z viacerých politických radov zaznievali pripomienky, či by ľudia žijúci alebo študujúci v zahraničí mali rozhodovať o tom, ako vyzerá krajina, v ktorej nežijú. Sú podľa teba pripomienky relevantné?

To, čo chce každý jeden z nás je, aby sa táto krajina niekam posunula. Veľká časť Slovákov odchádza žiť, študovať a pracovať

V diskusii TVAT hovoril o influencingu s pridanou hodnotou.

do zahraničia, a to predovšetkým do krajín na západ od nás. Životná úroveň je v nich objektívne vyššia než na Slovensku.

„Máme jednu z najbezpečnejších krajín na svete. Keď sa niečo stane, rozprávame o tom dva týždne.“

A ak chceme, aby sa Slovensko v ekonomických či rôznych sociálnych aspektoch približovalo ku krajinám, do ktorých odchádzame, je strašne dôležité, aby sme vypočuli tých, ktorí v nich žijú.

Je to snáď najlepší spôsob, akým môžeme ich skúsenosti nejakým spôsobom na Slovensku aplikovať a priučiť sa fungovaniu druhých

krajín. Nemali by sme sa na nich pozeráť ako na ľudí, ktorí nás zradili a odišli žiť preč. Naopak, mali by sme sa na nich pozeráť ako na ľudí, ktorí majú užitočné skúsenosti z cudziny a môžeme z nich čerpať.

Skúsťe sa nad tým zamyslieť tak, či by sme nechceli mať také školstvo, aké majú v severských krajinách alebo podnikateľské prostredie, aké majú vo Švajčiarsku. Toto sú veci, ktoré práve Slováci žijúci v zahraničí vedia najlepšie. Ak sa chceme posunúť ku krajinám na západ, toto by mala byť jedna z prvých vecí, na ktorej by nám malo záležať.

Môžeme povedať, že práve oni majú pozitívny vplyv na samotné hlasovanie?

Som presvedčený, že akákoľvek účasť vo voľbách od ľudí, ktorým záleží na budúcnosti našej krajiny, je prospešnou. Predovšetkým to platí pre tých, ktorí skúsenosti zbierajú na miestach, kde k nim nemáme prístup. Keďže tam nežijeme a nevieme, ako to tam funguje.

Z tvojho Instagramu som pochopila, že v štúdiu plánuješ pokračovať vo Švédsku. Nechcel si tu zostať?

Moje bakalárske štúdium v Brne som ukončil v lete a vrátil som sa späť na Slovensko. Aby som bol presnejší, ja som ani nikdy neodišiel. Okrem pár dní v týždni, kedy som bol na internáte. Teraz som na Slovensku opäť a opäť sa snažím robiť aktivity, ktoré robím.

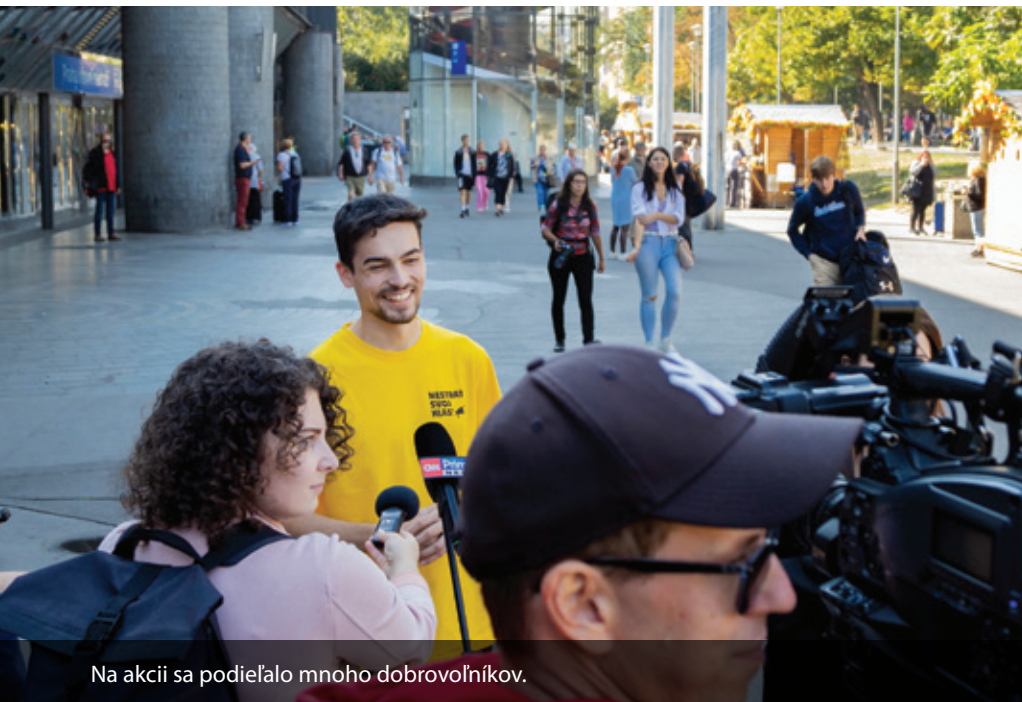
Ale áno, budúci rok plánujem ísť študovať na nejaký čas do zahraničia. Po skončení sa chcem zas vrátiť domov. To je podľa mňa to

Marek Mach prijal pozvanie aj na jednu z diskusií Týždňa vedy a techniky 2023.

Cieľom volebného vlaku bolo motivovať mladých ísť voľiť. Túto možnosť využilo viac ako tisíc ľudí.

Na akcii sa podieľalo mnoho dobrovoľníkov.

najprínosnejšie, čo sa tejto krajine môže stať. Ak mladí ľudia odídu študovať do zahraničia na čo najlepšie školy, ktoré im dajú čo najviac skúseností a vedomostí, a potom sa rozhodnú vrátiť sem uplatňovať všetky ich znalosti.

Prečo by mali mladí ľudia zostať na Slovensku?

Máme jednu z najbezpečnejších krajín na svete. Spomeniem jeden konkrétny príklad. Môj kamoš sa na Slovensko presťahoval zo Spojených štátov. Nesmierne sa mu páči mie-
ra bezpečnosti, ktorú tu máme. Keď sa u nás stane nejaké nešťastie, celá republika o tom rozpráva dva týždne. Pre porovnanie, keď sa stane nejaké nešťastie v krajine, z ktorej

pochádza on, dostane sa to síce do správ, ale všetci sa tvária, akoby sa nič nestalo. To je u nás nemysliteľné.

Sme v eurozóne, súčasťou Európskej únie a našu bezpečnosť garantujú všetky krajiny Severoatlantickej aliancie. Osobne vnímam, že táto krajina má veľký potenciál, ktorý tvoríme my sami.

Slovensko mám naozaj rád. Som rád, že som sa narodil tam, kde som sa narodil. Úprimne si nemyslím, že je to tu až také zlé, ako to vnímame. A to sú pre mňa najdôležitejšie veci. Sú to pre mňa dôvody, ktoré by som zároveň posunul druhým, prečo si myslím, že je dobré tu zostať.

Prečo si sa rozhodol venovať aktivizmu?

Myslím, že azda každý z nás by chcel, aby sa Slovensko posúvalo vpred. Problém je, že jediný spôsob, akým toto môžeme dosiahnuť je, keď my, ako občania, sa budeme aktívne podieľať na tom, ako to v tejto krajine vyzerá. Totiž, nikto iný než my naozaj nie je zodpovedný za to, kam sa spoločne budeme uberať. A práve z tohto dôvodu som presvedčený, že je dôležité, aby sa čo najviac jednotlivcov snažilo v tomto smere priložiť ruku k dielu.

Čo by vám ako občianskemu združeniu, mimo financií, pomohlo?

Vnímam naozaj veľkú ochotu a podporu Slovákov pomáhať nielen finančne, ale v rámci svojich možností aj osobnou výpomocou. A to nerozprávam len o jednotlivcoch, ale taktiež aj o firmách, ktoré mnohým neziskovým organizáciám poskytujú svoje služby bezplatne, prípadne s veľkou zľavou. Aj toto má pre nás obrovskú hodnotu.

Robert Fico hovorí o novom zákone pre mimovládne organizácie financované zo zahraničia, ktorý by im pripísal štatút zahraničného agenta. Hypoteticky si predstavme, že sa uvedie do praxe. Ako by mohol ovplyvniť Tretí sektor?

Všetko závisí od samotnej formulácie zákona. Čo sa nášho združenia týka, tak každý mesiac nám chodia desiatky príspevkov od Slovákov dlhodobo žijúcich v zahraničí a podporujú nás taktiež niektorí Česi, ktorým záleží na Slovensku. Čo sa peňazí od Soroša týka, tie nám nechodia.

Autorka: Barbora Hudáková

Foto: archív respondenta, Oliver Davitko

MAREK MACH

Marek je 22-ročný slovenský aktivista a podnikateľ, ktorý sa výrazne angažuje v rôznych iniciatívach a projektoch na Slovensku. Je spoluautorom najväčšej sociálnej siete pre LGBT+ komunitu na Slovensku – Dúhy.sk. Okrem toho je známy svojím úspešným zapojením sa do rôznych občianskych aktivít. Založil občianske združenie Mladí o.z., pod ktoré patria Mladí proti fašizmu a Mladí za klímu. Tie šíria osvetu a učia mladých. Jeho angažovanosť mu priniesla nomináciu do rebríčka časopisu Forbes 30 pod 30. V roku 2018 a 2019 sa stal držiteľom Novinárskej ceny.

Na diskusii spomínal aj to, že sa vždy snaží neprikláňať sa k žiadnej politickej strane, aj napriek tomu, že ho ostatní s nejakou stranou stále spájajú.

Mohli mať peniaze aj slávu. Umelcom ale chýbala sloboda

Umelecké diela pred revolúciou podliehali štátnej kontrole, ktorá zabezpečovala, aby hudobná, filmová či iná tvorba nespochybňovala režim. Diela, ktoré nevyhovovali garnitúre, boli jednoducho zakázané alebo zmenené. Viacerých umelcov to presvedčilo, aby emigrovali na Západ.

Mira Žbirku a pieseň Biely kvet určite poznáte. Pôvodne mala skladba niesť názov Čierny kvet, ktorý predstavitelia štátnej kontroly prepísali kvôli jeho možnému pesimistickému vnímaniu. Socialistickému režimu v piesňach nevyhovovala ani náboženská symbolika. Rovnako bol v Mekocho Atlantíde pôvodný verš „Ženie na brehy križe vín“ zmenený na „stĺpy vín“.

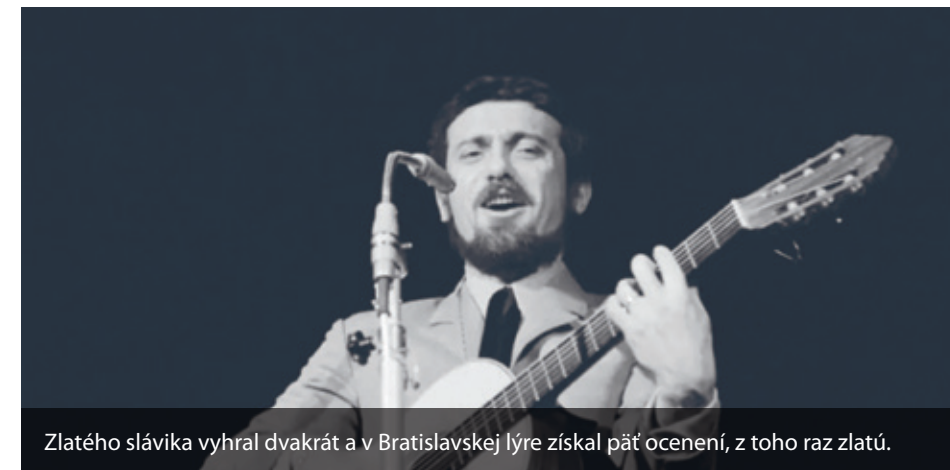
„Nebol stotožnený s tým, kam sa Československo po revolúcii vyvíja.“

Takéto zásahy do autorských diel neboli príjemné asi žiadnemu autorovi, no len pár z nich sa režimu skutočne postavilo. Privilégium umelcov cestovať do zahraničia na koncerty alebo dovolenky niektorí využili na emigráciu. Socializmus vlastizradu neodpúšťal a takýchto tvorcov sa pokúsil doslova vymazať.

Waldemar Matuška, slávny takmer ako Gott

Waldemar Matuška bol vo svojej dobe populárnym spevákom a hercom. Svojou profesiou žil, čo sa odrazilo aj na jeho obľúbenosti a množstve fanúšikov a fanúšičiek v bývalom Československu. V priestoroch pražského divadla Semafor nielen hrával, ale dokonca aj prespával.

Jeho kolegovia spomínajú na to, ako ho ľudia na ulici spoznávali a pozývali. Nikto nechcel, aby platil, no aj napriek tomu si zachoval tvár

Zlatého slávika vyhral dvakrát a v Bratislavskej lyre získal päť ocenení, z toho raz zlatú.

skromného človeka, ktorý sa nikdy nevnucoval. Básnik Jan Schneider si pamätá aj na úsmevný prípad, kedy fanúšičky vtrhli do Waldemarovej šatne pred vystúpením a odstrihli mu kravatu.

„Aj napriek žiadostiam vedenia rozhlasu o vyradenie hrali zakázané piesne.“

Časom si vytvoril povest' rebela, i keď to pravdepodobne nebolo jeho zámerom. Zodpovedal tomu aj jeho výzor s netradičným účesom a výraznou bradou, ktoré v tej dobe nespĺňali spoločenské konvencie. Ľudia ho síce milovali, no štátny aparát už taký nadšený nebol. Keď sa to navyše spojilo s tým, že Matuška niekde niečo skritizoval, prišli aj varovania a tresty.

Túžba po slobode

Bol zaslúžilým umelcom, no nebol ochotný dlho tolerovať rôzne vymyslené zákazy a obmedzenia. František Hacker, s ktorým Matuška hral v kapele Kamarádi táborových ohňů (KTO), v dokumente Príběhy slavných spomína, ako museli vynechať pesničku „Už koníček pádí“ na podujatí v Pardubicích. V nej sa okrem iného spieva „a ceny jsou stály...“, čo bol problém, nakoľko sa v tom období práve zdražovalo.

Manželka Olga Matušková hovorí, že ho trikrát vypočúvali kvôli tomu, čo povedal na predstavení. V roku 1986 toho mal Waldemar Matuška už zrejme dosť, a tak sa rozhodol zostať na Floride, kde boli s manželkou a synom na dovolenke. Doma v Československu mal

skoro všetko – peniaze, slávu. Čo mu ale chýbalo, bolo slobodne vyjadriť svoj názor.

Socialistické zriadenie potrebovalo umelcov, ktorých tvorba aj život boli v súlade s ich ideológiou. Takí mali výhody, napríklad vo forme možnosti cestovať a vystupovať na západe. Aby ich však pustili koncertovať aj do USA, potrebovali absolvovať aj podujatia v Sovietskom zväze.

„Je predsa strašné žiť v krajine, kde sa vládcovia boja aj pesničky.“

V Československu bolo viacero tvorcov, ktorým cenzúra nevyhovovala. Snažili sa často vyhýbať príliš politickým témam, ktoré by mohli pre nich predstavovať problém. Matuška sa vydal ťažšou cestou. Bez znalosti jazyka sa rozhodol požiadať o politický azyl v USA, len aby mohol svojho syna vychovávať v slobodnej krajine. V Spojených štátoch hneď nahral album a jazdil na turné. Po 20-tich koncertoch si s Olgou kúpili dom.

„Beránka vlku se zachtělo“ spieva Karel Kryl v pesničke Bratříčku zavírej vrátka.

Odňatie titulu zaslúžilý umelec

V Československu sa už jeho meno po emigrácii nespájalo s ničím pozitívnym. V novinách sa začali objavovať krátke správy o tom, ako sa Waldemar Matuška „rozišiel s vlastou a spreneveril sa poslaníu umelca.“ Režim ho chcel vymazať. Symbolicky mu bol odňatý titul zaslúžilého umelca. Z výkladov zmizli jeho platne, z rádií jeho piesne a z tituliek jeho meno. V seriáli Chalupáři dokonca odstránili jeho hlas z úvodnej skladby.

Matuškoví to bolo ľúto, no neprekvapilo ho to. Vedel, kto v krajine vládne, a prečo z nej odišiel. „Je predsa strašné žiť v krajine, kde sa vládcovia boja aj pesničky,“ po rokoch manželka cituje pre portál Blesk.cz Waldemara Matušku.

Karel Kryl ako národný bard

Keď v roku 1968 vtrhli vojská Varšavskej zmluvy do Československa, rozhlas vyzýval

všetkých občanov republiky „aby zachovali pokoj a nekládli postupujúcim vojskám odpor.“ Ešte v tú noc len 24-ročný Karel Kryl napísal pieseň "Bratříčku zavírej vrátka", kvôli ktorej musel neskôr opustiť krajinu. Skladba je aj o polstoročie neskôr v súvislosti s vojnou na Ukrajine stále aktuálna.

Už v mladosti si jeho rodina zažila krivdu a nespravodlivosť. Nastupujúci socializmus v roku 1950 im znárodnil rodinnú tlačiareň, ktorú im rozbili a odviezli do šrotu. Hudobný príbeh básnika odštartoval v 60. rokoch minulého storočia. Písal texty, ktoré boli najmä politické a kritické voči režimu v Československu.

Jeho hudba sa do rozhlasu dostávala postupne od roku 1966, avšak skutočný úspech mala až pieseň Bratříčku zavírej vrátka. Tú Kryl zložil spontánne v noci ako reakciu na inváziu vojsk.

Aktuálne aj dnes

Pieseň Bratříčku zavírej vrátka bola natoľko úspešná v spoločnosti, že ju museli zakázať. Kritizovala totiž vpád vojska, ktorým začala normalizácia. Toto násilné potlačenie reformného hnutia, známeho ako Pražská jar, obnovilo cenzúru a ukončilo jeho snahy o postupnú demokratizáciu a uvoľnenie režimu.

So zákazom tejto piesne prišlo aj zrušenie rádiovej hitparády Houpačka, ktorú uvádzal Jiří Černý so svojou ženou Miroslavou. Previnili sa tým, že aj napriek žiadostiam vedenia rozhlasu o vyradenie, hrali zakázané piesne. Okrem tejto skladby si dovolili púšťať ďalší protestsong s názvom Běž domů, Ivane od Jaromíra Vomáčky.

„Z výkladov zmizli jeho platne, z rádií jeho piesne a z tituliek jeho meno.“

Tanky ťahané traktorom, ktoré Kryl v klípe kreslí na tabuľu, metaforicky zobrazujú časti textu, kde spieva o „hranatých železných maringotkách“. Maringotky boli v tom období často obytné prívesy, ktoré väčšinou ťahali práve traktory. Obrázok na tabuľi dnes môže evokovať situáciu zo začiatku vojny na Ukrajine, kedy ukrajinský farmár za pomoci traktorov odťahovali ruské tanky.

Život v exile

V roku 1969 sa rozhodol požiadať o politický azyl v Západnom Nemecku, kam odišiel na hudobný festival. Aj v exile písal a vystupoval. Vzťah k jeho rodnej krajine bol silný, a preto ho trápilo, že nemôže spievať doma. V Mníchove pracoval v rádiu Slobodná Európa, ktoré vysielalo správy zo sveta aj do krajín, kde boli slobodné médiá zakázané.

V tomto období obiehali Československo rôzne správy o tom, že je spevák po smrti. On však vždy našiel spôsob ako napísať blízky, že stále žije aj napriek všetkým krivým svedectvám. V exile však nebol šťastný. Stále sa cítil ako Čech a aj po odchode pokračoval v skladaní kritických diel.

„Požiadal o azyl v USA, len aby mohol svojho syna vychovávať v slobodnej krajine.“

Smutný návrat

Naspäť do Československa sa vrátil až po 20 rokoch v období Nežnej revolúcie. Neprišiel však oslavovať blížiaci sa pád totalitného režimu, ktorý už bol v tom čase rozbehnutý. Koncom novembra 1989 Karel Kryl prišiel domov na pohreb svojej matky. Po návrate stále skladal piesne, ktoré oslavovali slobodu, ale aj kritizovali aktuálne dianie v krajine.

Jeho kamaráti a známi spomínajú v dokumente Občan Karel Kryl, že básnik s gitarou bol rovnaký aj po prevrate – stále rovnako radikálny. Sloboda a demokracia mu síce radosť robili, no nebol stotožnený s tým, kam sa Československo po revolúcii vyvíjalo.

Po roku 1990 naspieval niekoľko kritických piesní ako reakciu na aktuálne dianie v krajine. Bol jeden z mála, ktorý sa otvorene a nahlas kriticky vyjadroval o rozdelení republík. V roku 1994 náhle zomrel na infarkt. Skladby Karela Kryla aj v dnešnej dobe dokazujú talent a zmysel pre spoločenské cítenie, aké mal pri skladaní textov a piesní.

Autor: Adam Kysler

Foto: TASR, Česká televize, ČTK/Bárta Jan

Zdroj: Česká televize/Příběhy slavných, Český rozhlas, Blesk.cz, TA3

Karel Kryl chcel po prevrate vstúpiť do politiky, no Václav Havel mu na to povedal „Karle, běž a zpívej!“

POVSTANIA ŠTUDENTOV

Aj študenti zohrali kľúčovú úlohu v boji za slobodné demokratické Slovensko. Toto sú tie najvýznamnejšie študentské protesty z našej histórie.

1. ŠTUDENSKÝ TICHÝ SPRIEVOD

„...ako prví zdvihli svoj hlas.“

Dátum: 15.11. 1939

Impulzom protestu bol pohreb študenta Jana Opletala, ktorý bol počas protinacistickej demonštrácie postrelený políciou. O dva dni sa na rozkaz Hitlera uzavreli všetky české univerzity, policajti popravili osem študentov a vyše 1200 ich transportovali do koncentračného tábora. Na pamiatku zavraždených a umučených študentov bol 17. november vyhlásený za Medzinárodný deň študenstva.

2. PALACHOV TÝŽDEŇ

„Zajtra opäť tu!“

Dátum: 15.1. – 21.1. 1989

Protestné zhromaždenia začali ako uctenie si pamiatky študenta Jana Palacha, ktorý sa podpálil na protest proti ruskej okupácii Československa z roku 1968. Demonstrantov za slobodnú demokraciu neodradili ani násilné represie, počas ktorých bolo zatknutých vyše 1 400 ľudí. Udalosť sa označuje ako predzvesť pádu komunizmu.

3. ŠTUDENSKÁ MANIFESTÁCIA

„Máme prázdne ruce!“

Dátum: 17.11. 1989

Pri príležitosti pietnej spomienky na Jana Opletala študenti začali demonštráciu proti komunistickému režimu. V nočných hodinách začalo násilné potlačenie protestu, počas ktorého utrpelo zranenia 568 ľudí. Informácie o brutálnom policajnom zásahu pobúrili spoločnosť a demonštrácia viedla k nasledujúcim udalostiam Nežnej revolúcie.

4. TICHÝ POCHOD ŠTUDENTOV A SLUŠNÝCH ĽUDÍ

„Túto vládu nechceme!“

Dátum: 23.3. 2018

Namiesto zrušeného protestu Za slušné Slovensko po vymenovaní novej vlády zorganizovala študentská iniciatíva #niejenamtojedno vlastný pochod. Dôvodom bola pretrvávajúca nespokojnosť s politickou situáciou po vražde Jána Kuciaka a Martiny Kušnírovej. Protestujúci žiadali najmä odvolanie policajného prezidenta Tibora Gašpara, ktorý napokon z funkcie odstúpil.

Autorka: Barbora Kolejáková; Grafička: Klaudia Racenbergerová
Zdroj: upn.gov.sk, teraz.sk, aktuality.sk, sme.sk, sita.sk;
Foto: zpravy.aktualne.cz, novinky.cz, teraz.sk, sme.sk

Po ukončení štúdia sa vrátim domov, do mojej Ukrajiny

Až keď niečo stratíš, začneš si to skutočne vážiť. Význam tejto frázy som pochopila pred dvoma rokmi, kedy som sa presťahovala na Slovensko a opustila rodnú krajinu.

» Zažili ste situáciu, keď ste deň pred cestou nakúpili všetko najdôležitejšie? Keď ste si zabudli urobiť spoločné fotky s vašimi najbližšími a počas presunu dookola opakovali základné frázy v cudzom jazyku, len aby ste sa nedostali do problémov v inej krajine? Ja áno. Ak ste pochopili, o čom hovorím, potom presne viete, aké to je nechať TAM minulé život a začať TU budovať nový.

V sedemnástich rokoch som sa rozhodla presťahovať na Slovensko. Moje detstvo sa skončilo priskoro. Tvrdenie, že som to veľmi chcela, by bolo klamstvo. Všetko sa vyvinulo tak, že som skôr musela.

Silnou motiváciou bol lepší život vo vyspelejšej Európe, o ktorom som len počula od rodičov. Slovensko sa stalo prvou krajinou, ktorú som navštívila. A zároveň prvou krajinou, ktorá ma zlomila. Iný jazyk, neznámi ľudia, mentalita, jedlo, zákony, pravidlá. Myslela som na to každý raz, keď som volala domov svojej rodine. Pamätám si, že som plakala tak silno, až mi jedného dňa prestal fungovať zvuk na mobile. Musela som ho vyčistiť od slz.

Odvtedy prešli dva roky. Keď sa ma ľudia pýtajú, ako som sa dostala na Slovensko, hanbím sa odpovedať. Čím viac času ubehlo, tým viac som si začala vážiť a milovať krajinu,

v ktorej som sa narodila a vyrastala a zároveň, ktorú som kedysi opustila pri hľadaní lepšej budúcnosti. Dnes však určite viem, že sa po ukončení štúdia vrátim domov, do mojej Ukrajiny.

Uvedomila som si, že nie je nič hodnotnejšie ako objatia blízkych v ťažkých situáciách či rodný jazyk. Môžete ním ľahko hovoriť o láske, hnevať sa, tešiť sa. Všetci vás pochopia, keď poviete vtip a nebudete sa musieť ospravedlňovať za nesprávne vyslovené slovo. Vďaka tomu vás nebude neustále bolieť hlava, ktorá sa postupom času stane akousi verziou Google Translatora. Zrazu začnete akceptovať aj nevýhody svojej krajiny. Pochopíte, že dokonalé miesto neexistuje.

Slovensko síce nie je krajina s najvyššou úrovňou života, čelí mnohým problémom, na ktorých treba zapracovať. V súčasnosti veľa mladých ľudí stojí pred voľbou či sa presťahovať, alebo zostať. Verte ale, že po príchode do inej krajiny, zistíte, že aj ona má svoje nedostatky.

Len sa pozrite na nádhernú slovenskú prírodu. Máte veľa možností na cestovanie bez prekážok. Mladí ľudia majú množstvo príležitostí, kedy môžu na sebe pracovať a majú veľkú šancu ukázať, čo sa v nich skrýva. Stále ale nechápem, ako si niektorí Slováci nevážia svoju krajinu a benefity, ktoré ponúka, ako napríklad bezplatné školstvo. Možnosť študovať, kde chcete a stať sa tým, kým chcete bez akýchkoľvek obmedzení, znie ako sen. Obyvatelia iných krajín môžu takúto príležitosť len závidieť.

V psychológii a karmológii existuje výstižné slovné spojenie – bezpodmienečná láska. Keď milujete v dobrom aj v zlom. Keď neľutujete, ale snažíte sa zlepšiť. Keď nehľadáte lepší život, ale nové poznatky a skúsenosti. Rozhodnutie milovať svoju krajinu a vidieť jej silné stránky by sa malo stať vašim osobným víťazstvom, rovnako ako sa nedávno stalo aj mojím. “

Autorka: Sofia Yurasova

Politická (ne)gramotnosť z nás robí iba hlasovacie lístky

Po výsledkoch volieb sú mladí a dôchodcovia terčom kritiky pracujúcich ľudí, ktorí v nich vidia iba ľahko manipulovateľné hlasovacie lístky. Týka sa to naozaj iba týchto skupín alebo politická gramotnosť obišla aj iných?

» Od základnej školy sa učíme čítať a písať. Počas života nám prídu tieto schopnosti tak automatické, že nad nimi ani nepremýšľame. Síce nás to na začiatku stálo veľa úsilia si ich osvojiť, ale naučili sme sa. Čo sme sa však nenaučili, je objektívne nahliadať na kroky politikov, zisťovať, akú váhu má slovo a meno človeka reprezentujúceho našu krajinu v medzinárodných inštitúciách. Rozhodne nevieme odhadnúť následky niektorých ich sľubov. Pritom by tieto zručnosti mali byť rovnako prirodzené ako čítanie a písanie.

Neprekvapuje ma to. Nikto nás o tom neučil. Ako to má teda bežný občan, bez vyštudovanej politológie, vedieť? Fungovanie štátneho rozpočtu alebo význam inštitúcií ako EÚ či NATO sú pre niektorých iba kľúčové slová, ktoré chcú v takej či onakej formulácii počuť od svojich politických favoritov. Pritom sa môžu vyučovať demonštrатívnymi príkladmi.

Všetky diskusie o politike na školách sa vzápätí otáčajú na strach rodičov, že deti budú vystavené demagógii. Akademická pôda má byť apolitická a nemá vnucovať nikomu názor, nemá byť ani miestom propagácie politických strán. Naopak má budúcich voličov učiť princípy správy verejných vecí, ako fungujú štátne inštitúcie, ich význam a dôležitosť. Ale neučí.

Inštitút pre aktívne občianstvo usporiadal ešte v roku 2018 diskusiu o politike na školách. Tá priniesla tri významné fakty. Po prvé sa účastníci jednohlasne zhodli na relevancii politiky na školách. Druhý fakt ukázal potrebu rozlišovať medzi politikou ako správou vecí verejných a súborom politologických fenoménov, a politikou ako nástrojom získavania moci a vplyvu. Prvá do školy patrí a druhá nie. Lenže rozdiely nikto neučí. Ako posledný

bod zistili, že mladí majú záujem o diskusie a väčší rozhľad v politike.

V roku 2019 sa Martina Lubyová, bývalá ministerka školstva, vedy, výskumu a športu, vyjadrila: „*Politická náuka, prostredníctvom ktorej si žiaci formujú kritické myslenie a učia sa participovať na verejnom živote, by mala byť súčasťou výchovno-vzdelávacieho procesu.*“ Otázkou ostáva, prečo sa k dnešnému dňu nič nestalo.

Viete, koľkokrát sa zmenil minister školstva od pôsobenia Martiny Lubyovej? Šesťkrát. Siedmy v poradí, novovymenovaný Tomáš Drucker zatiaľ nevenoval žiadnu pozornosť tejto tematike. Možno práve nevedomosť rodičov a voličov politikom vyhovuje. Nepotrebuje sa predsa zaoberať politikou gramotnosťou, čím menej volič vie, tým viac sa dá manipulovať hoaxmi, dezinformáciami a poplašnými správami.

Sľuby sú často lákavejšie a ich reálny dosah nikto pred voľbami nezistí. Keby sme teraz dali ľuďom anketu s otázkami z politickej náuky, koľko by ich vedelo odpovedať správne? Ak ju ale neovládajú, ako môžu vyberať vo voľbách tých najlepších zástupcov? Jednoducho, nemôžu. Netýka sa to však iba mladých či dôchodcov.

Neznalosť zákona nás neospravedlňuje. Nemala by nás ospravedlňovať ani neznalosť politického fungovania, ktoré ovplyvní niekoľko generácií dopredu.

Keď si na to nenájdu priestor politici, mohli by organizácie. A ak neuspeli ani tie, ostáva nám dúfať, že si mladí nájdu spôsob, ako si osvojiť politickú gramotnosť a nestratia schopnosť kriticky premýšľať. “

Autorka: Monika Cihlářová

E-šport, dizajn či hudba: To všetko na jednom mieste

Autorka: Natália Mlynarčíková, Zdroj: fmk.sk, Foto: Sandra Struhárová

V priestoroch FMK na Skladovej ulici čoskoro otvorí dvere kreatívne centrum. Pôsobíť bude ako základňa pre e-športy, no jeho súčasťou bude aj prvé slovenské virtuálne múzeum, či centrum digitálnej a audiovizuálnej tvorby.

Študentom so záujmom o podnikanie ponúkne možnosť rozvíjať ich vedomosti, nápady a zručnosti v kreatívnom alebo kultúrnom priemysle. Realizovať sa bude dať v oblastiach e-športu, produkcie hudby, hier či dizajnu.

Kreatívne centrum má za úlohu prepájať teoretické znalosti nadobudnuté počas štúdia s praktickými. Členovia kreatívneho centra budú mať k dispozícii coworkingové miestnosti, kde budú môcť nerušene pracovať na svojich projektoch alebo konzultovať svoje nápady.

Jeho súčasťou budú aj prednáškové a konferenčné miestnosti, ktoré budú prístupné verejnosti. Okrem nových miestností sa môžeme tešiť aj na nové technické vybavenie, ako je ozvučenie prednáškových miestností, 3D skenovanie, počítače alebo virtuálna realita.

Prečo chcú študenti UCM ostať na Slovensku?

Niektorí sú pevne rozhodnutí, že chcú žiť na Slovensku, iní koketovali s myšlienkou odchodu. Najväčšou motiváciou pre zotrvanie sú najmä rodina a kamaráti.

Študentov UCM sme sa pýtali:

1. Prečo chcú ostať na Slovensku?
2. Čo sa im najviac páči na našej krajine?
3. Akú zmenu by na Slovensku uvítali?

Karin, 3. Bc. Fakulta masmediálnej komunikácie

Na Slovensku som vyrastala od malička. Vyhovuje mi jeho životný štýl, študujem tu a predovšetkým tu mám rodinu či kamarátov. Sme súčasťou Európskej únie, kde nie je žiadna vojna, nie je tu chudoba ako v rozvojových krajinách a celkovo môžeme povedať, že žijeme dobrý život. Vidím tu svoju budúcnosť.

Bude to znieť ako klíšé, ale na Slovensku sa mi najviac páči naša príroda a kultúrne pamiatky. Cestujem aj do iných krajín, no tam ma ich prírodné krásy nevedia tak osloviť, ako je u nás. Páči sa mi aj to, že sme malá krajina a dostať sa ku kamarátom na druhý koniec republiky mi nezaberie až toľko času.

Želala by som si, aby zo spoločnosti zmizla závišť. Nepáči sa mi, že tu dokážu niektorí závidieť aj banálne veci či výhody. Táto vec ma od Slovenska trochu odrádza, ale dá sa s tým žiť. Stačí sa od toho odosobniť.

Silvia, 3. Bc. Filozofická fakulta

Myslím si, že do budúcnosti má táto krajina perspektívu na dobrý život. Teraz to tu možno nemusí vyzeráť ružovo, ale verím, že to bude lepšie. Chcem prispieť k pozitívnej zmene.

Najviac sa mi na Slovensku páči naša príroda. Je tu naozaj veľa miest, kam sa dá ísť. Sama ich rada preskúvam. Taktiež sú to naše kultúrne pamiatky a historické budovy. Či už hrady, prírodné rezervácie alebo budovy v mestách, ktoré často slúžia ako galérie a múzeá.

Chcem, aby sa zmenila mentalita ľudí. Aby sme boli viac otvorení a menej nenávisní voči iným. Aby sa zmenili zákony a aby sa zlepšila politická situácia. Sama by som sa v budúcnosti v rámci môjho odboru chcela venovať policajnej psychológii. Myslím si, že veľa ľudí, ktorí sa hlásia do policajnej zboru alebo už sú jeho súčasťou, by tam nemali vôbec byť. Často sa stretávame s tým, že sú veľmi agresívni a zneužívajú svoju moc. Preto by som sa chcela zamerať na túto oblasť a zamedzovať podobným ľuďom vykonávať danú profesiu.

Šimon, 3. Bc. Fakulta masmediálnej komunikácie

Ostať by som chcel kvôli mojej rodine a priateľom. Taktiež aj preto, že podľa mňa je život na Slovensku zlatý stred. Naša lokalita v rámci Európy je skvelá na život, keďže prírodné katastrofy nás nezasahujú do takej miery, ako to je v iných krajinách (zemetrasenia či tornáda). V lokalite teda vidím veľké pozitívum a dôvod na zotrvanie.

Mám rád výlety do prírody a práve slovenská príroda mi veľmi imponuje svojou krásou či rozmanitosťou. Páči sa mi, že tu mám možnosť natiahnuť sieť medzi dva stromy, usadiť sa do nej, a pri počúvaní zvukov prírody sledovať nočnú oblohu a relaxovať. Nie všade by to išlo.

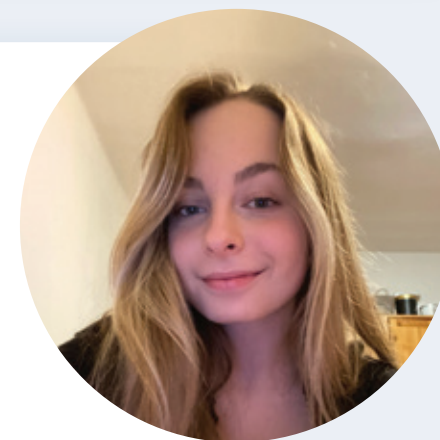
Chcem, aby sa veci pohli dopredu, avšak je potrebné si uvedomiť, že bezhlavé preberanie riešení zo zahraničia nemusí priniesť požadovaný výsledok. Riešenia musíme prispôbiť našim možnostiam. To, že niečo funguje v zahraničí, neznamená, že bude fungovať aj tu. Ak si toto uvedomíme, tak nás to posunie dopredu.

Leni, 1. Bc. Filozofická fakulta

Slovensko je môj rodný kraj. Žijem tu odjakživa, mám tu svoju rodinu, svojich priateľov a viem si tu predstaviť moju budúcnosť. Samozrejme, sú veci, ktoré by sa určite dali vylepšiť, ale ktorá krajina je dokonalá? Žiadna.

Slovensko má krásnu prírodu. Milujem tieto jeho krásy.

Nechcem zasahovať do politiky, ale bola by som rada, ak by do nej prišli kultúrnejší a schopnejší ľudia. Ak by som mala tú moc, tak by veľmi rada prekopala politiku od úplných základov. Tiež by som privítala, aby sa zlepšila vlaková doprava a vlaky by nemeškali tak často (smiech).

Adrián, 3. Bc. Fakulta masmediálnej komunikácie

Mám tu rodinu, kamarátov a môžem hovoriť svojím jazykom či nárečím. Politiku alebo kultúrne vojny neriešim a ignorujem ich. Navyše, nezdá sa mi, že by sa tu žilo tak zle, ako niektorí hovoria.

Najradšej mám našu kultúru, prírodu a samozrejme, pivo a dievčatá (smiech). Taktiež sa mi páči, že minimálne v kraji odkiaľ pochádzam, sa rozpráva našim typickým nárečím (šarišským), čo len posilňuje moju lásku k domovu. Tiež si veľmi cením našu gastronómiu. Páči sa mi, že ako lokálne podniky tu máme salaše, kde si môžem dať svoje obľúbené bryndzové halušky či pirohy so slaninkou.

Nemám jednu konkrétnu vec, ktorú by som chcel zmeniť. Čo však trápi asi každého je politika. Určite by som uvítal, aby sa celé politické spektrum vymenilo a Slováci by tak často neboli frustrovaní z toho, čo sa v parlamente deje.

Za rovnosť

Autorka: Lenka Šamajová, Foto: atteliér/Bernadetta Čaranová

Pochody za Jána a Martinu. Pochody za Juraja a Matúša. Dva odlišné príbehy s podobným motívom, keď zabíjala nenávisť. Pripomenuli sme si rok od teroristického útoku v Teplárni, avšak v spoločnosti sa nič nezmenilo. Politici si naďalej stavajú kampaň na LGBTQ+ minorite a v kostoloch, kde by porozumenie malo byť samozrejmé, sa straší s takzvanou gender ideológiou. Hranice sa nastavujú aj v umení, kde ministerstvo kultúry ruší výstavy s queer tematikou.

Nachádzame sa naozaj v 21. storočí? Láska je jednou z najprirodzenejších vecí, čo môžeme prijímať a opätovať. Časť spoločnosti je však za to odsudzovaná alebo zastrašovaná. Pred rokom po spomínanej vražde sme spravili číslo o právach LGBTQ+ ľudí. Respondentov z predošlých rozhovorov sme opäť oslovili. Zmeny ohľadom práv queer minority sú v nedohľadne. Nezostáva nám nič iné, ako zapáliť sviečky a pokračovať v boji za rovnosť.

Študent FMK Blažej Fabian: Registrované partnerstvá by mohli priniesť výhody aj heterosexuálnym párom

Otázka ohľadom práv queer ľudí na Slovensku nie je doriešená ani rok po teroristickom útoku v Teplárni. Podľa študenta našej fakulty Blažej Fabiana, sa spoločnosť pohybuje skôr opačným smerom.

Nedávno sme si pripomenuli výročie teroristického útoku v Teplárni, po ktorom sme s tebou robili rozhovor. Aké máš pocity po roku od tejto udalosti?

Z počiatku to bol veľký šok, ktorý postupne opadol. Momentálne tie pocity nie sú už tak intenzívne ako počas prvých dní po vražde. Avšak stále v sebe cítim ťažobu a zamýšľam sa ako sa niečo také na Slovensku mohlo stať.

Človeku to otvorí oči a uvedomí si, že bezpečnosť nikdy nie je taká, ako ju vnímame. Nemôžeš ísť von bez toho, aby si si bol istý, že sa ti nič nestane. Obzvlášť, pokiaľ patríš do LGBTQ+ minority. Veľmi ma mrzí, že ani po roku sa spoločnosť nepohla nikam, a ak sa aj náhodou pohla, skôr opačným smerom.

Môže byť Slovensko podľa teba zaostalejšie v riešení sčasti aj kvôli systému, ktorý bol súčasťou Československa?

Do určitej miery áno. Ľudia nemohli cestovať a spoznávať iné kultúry, čo prispieva k tolerancii. Zároveň celá kultúrna akceptácia LGBTQ+ minority sa zrodila na Západe. Na našom území bolo pár aktivistov, avšak nemohli šíriť také povedomie o queer ľuďoch ako v západných častiach sveta.

Si kresťan, v minulosti si aj ministroval. Ako sa staviaš napríklad ku kontroverzným výrokom kňaza Mariána Kuffu?

Pokiaľ ide o niektoré aktivity Mariána Kuffu,

napríklad so závislými jedincami, ľudia to môžu obdivovať. Nechápem však, ako kňaz, ktorý by mal medzi ľuďmi šíriť mier, môže vo svojich kázňach strašiť veriacich s nejakou gender ideológiou. Pre mňa je viera v Boha vo všeobecnosti o láske. Na základe toho nerozumiem, prečo sa v kresťanstve vymedzuje, aký druh lásky možno považovať za správny.

Aký dopad môže mať na práva queer ľudí novozvolená vláda?

Ľudia novú vládu vo veľa veciach prezentujú ako to najhoršie, čo sme na Slovensku mali. Súhlasím, že asi nebude veľmi šťastná pre budúcnosť krajiny a pre život queer ľudí, avšak nemyslím si, že nastanú nejaké apokalyptické dopady.

Nemám pocit, že by malo dôjsť k podobnej situácii ako napríklad v Poľsku, kde sa začali vytvárať takzvané LGBTQ+ free zóny. Skôr sa len zachová to, čo tu je doposiaľ, pričom sa ohľadom tejto problematiky nebude nič riešiť.

Existuje podľa teba na Slovensku šanca, že sa priblížime ku krajinám, kde sú schválené registrované partnerstvá?

Síce po týchto voľbách má veľa ľudí porazenec náladu, zostávam ale optimistom a verím, že v priebehu, napríklad 20 rokov, sa k tomu dostaneme. Takéto partnerstvá by vyriešili mnoho základných vecí, či už v podobe dedičstva alebo návštev v nemocnici. Zmysel registrovaných partnerstiev nevidím len

v ponímaní s queer ľuďmi, ale aj s heterosexuálnymi pármami, ktoré nechcú ísť do manželstva.

Zvažuješ odchod do zahraničia?

Momentálne určite nie. Viem si to však predstaviť v prípade, ak by sa situácia výrazne zhoršila. Pokiaľ všetci mladí ľudia, ktorým na Slovensku aspoň trochu záleží odídu preč, ostanú tu len obyvatelia, ktorí by pravdepodobne našu krajinu ťahali smerom na Východ.

Som srdcom Slovákom a Európan, a chcem, aby sme sa posúvali ďalej. Nechcem utekať z boja, síce by to mohlo byť pre mňa ako jednotlivca jednoduchšie. Uvidí sa, čo príde o štyri roky, keď príde ďalšia generácia prvovoličov.

Autorka: Lenka Šamajová
Foto: atteliér/Daniela Bašteková, osobný archív respondenta

BLAŽEJ FABIAN

Študent bakalárskeho stupňa Fakulty masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Pôsobí vo fakultnej televízii FMK TV, kde moderuje hudobnú reláciu FRESH.

Ak odídu všetci progresívne zmýšľajúci jedinci, neviem, čo by sa stalo s týmto štátom, tvrdí študent FMK Jakub Pružinský

Po výsledku parlamentných volieb viacero Slovákov zvažuje odchod z krajiny. Podľa študenta našej fakulty Jakuba Pružinského, sa to týka najmä inak zmýšľajúcich ľudí, nakoľko ich tu nemá kto podporiť.

Nedávno sme si pripomenuli výročie teroristického útoku v Teplárni, po ktorom sme s tebou robili rozhovor. Aké pocity máš po roku od tejto udalosti?

Bol som na stretnutí, ktoré sa uskutočnilo rok od výročia vraždy. Ľudia, s ktorými som v kontakte, nezabudli a stále to riešia. Tí, ktorí sa pohybujú mimo mojej bubliny, stále nevedia dať tomu dostatočnú vážnosť. Za posledný rok sa nič nezlepšilo a pocity sú veľmi podobné ako na začiatku.

Keď sa pozrieme na výsledok nedávnych volieb, aký dopad to podľa teba môže mať queer obyvateľov Slovenska?

Ľudia zmýšľajúci inak pôjdu zo Slovenska preč, nakoľko ich tu nemá kto podporiť. Už teraz môžeme v spoločnosti zaznamenať obrovskú polarizáciu, v ktorej ľudia v novej vláde budú pokračovať. Z výsledku volieb nie som prekvapený, ale sklamaný, nakoľko sa opäť opakuje niečo, čo tu bolo. Bojím sa a mám pocit, že som tu už iba kvôli škole. Inak by som asi šiel preč aspoň na štyri roky.

Z tvojej odpovede mi vyplýva, že zvažuješ odchod zo Slovenska.

Nechcem, aby to vyznelo tak, že odchádzam zo Slovenska, avšak napadla mi táto myšlienka. Aj keď neviem, či by som s tým niečo reálne vyriešil. Po rozhovoroch s inými ľuďmi mám pocit, že ani v iných krajinách to nie je úplne ideálne.

Najradšej by som tu ostal, cítim nejakú občiansku povinnosť. Mal by som rozprávať o veciach, možno aj viac ako doposiaľ. Nemyslím si, že odchod do zahraničia je riešenie. Ak odídu všetci progresívne zmýšľajúci jedinci, neviem, čo by sa stalo s týmto štátom.

„Za posledný rok sa nič nezlepšilo a pocity sú veľmi podobné ako na začiatku.“

Keď sa na to pozrieme z trocha historického pohľadu, nie je Slovensko v otázke riešenia tejto problematiky zaostalejšie aj pre režim, ktorého súčasťou bolo niekoľko desaťročí v rámci Československa?

Určite áno. Doteraz môžeme vidieť vzorce ohľadom takzvanej tradičnej rodiny v podobe ženy, muža a detí. Queer ľudia existovali už pred komunizmom. Vedeli však, že nemôžu ísť protestovať alebo niekde vyvesiť dúhovú vlajku. Na základe toho sa v spoločnosti nachádza skupina starších ľudí, ktorá trpí, lebo skrz predsudky vtedajšej doby sa doposiaľ nevyjadřila o svojej orientácii.

Keď situáciu u nás porovnáme s Českou republikou, nezdá sa, že je to tam viac otvorenejšie?

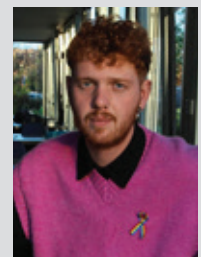
Keď to porovnam s ľuďmi z mojej bubliny, ktorí žijú v Prahe, mám pocit, že aspoň tam to bolo vždy priateľské. Nepoznám až

tak politiku Českej republiky alebo verejnú mienku občanov, ale tuším, že sú tam povolené aj registrované partnerstvá. Z toho hľadiska je to tam určite viac progresívnejšie než u nás. Myslím si však, že tiež to tam nie je úplne ružové.

Pôsobíš v umeleckej branži. Máš pocit, že umelci sú viac otvorení inakosti?

Každý umelec musí byť otvorený voči všetkému. Pokiaľ tomu tak nie je, nenazval by som ho umelcom. Queer ľudia dokážu otvárať obzory mnohým jedincom najmä v tom, že byť inak orientovaný neznamená byť len iný. Doposiaľ som sa nestretol s niekým, kto by nereprezentoval spomínané hodnoty.

Autorka: Lenka Šamajová
Foto: Alexandra Sokolová

JAKUB PRUŽINSKÝ

Študent magisterského stupňa štúdia na Fakulte masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda

v Trnave. Podieľa sa na kultúrnom podujatí Srdcové záležitosti a v minulosti sa zúčastnil speváckej súťaže SuperStar.

Káva

Sirupy

Čerstvo pomletá káva rozvoniava po chodbách UCM

Študenti si už určite všimli, že v hlavnej budove univerzity na Námestí Jozefa Herdu a v aule na Bučianskej ulici pribudli samoobslužné kaviarne Best Barista. Za 1,50 € si môžu vybrať z 12 nápojov a ochutíť si ich kokosovým, vanilkovým, karamelovým alebo čokoládovým sirupom.

„Kaviarne“ všetci prijali s nadšením. „Na to, že ide o kvalitnú kávu, je to celkom fajn cena,“ hovorí študentka pripravujúca si kávu. Za veľký benefit považuje aj možnosť platby kartou. Tento projekt vybavila pani rektorka spolu s kvestorom ústnou dohodou na skúšobnú dobu, pokiaľ sa zistí záujem študentov.

Croissanty

Keksíky

Tyčinky

E-cigarety

Nápoje

Vedenie univerzity prekvapili elektronické cigarety v školských automatoch

Elektronické cigarety Vape v automate pri vstupe do budovy na Námestí Jozefa Herdu pritiahli pozornosť nejedného z nás. Vedúca kancelárie kvestora Diana Nováková povedala, že sortiment automатов nie je súčasťou zmluvných podmienok. O „vejpkách“ nevedela. Roman Mareš, vedúci oddelenia hospodárskych činností, dodal: „Ak vznikne podnet, bude sa to riešiť.“

Vlastníkom automатов je firma Top Relax, ktorá udrzuje blízky kontakt so študentmi vďaka jedálni. „Bol dopyt, preto sme ich zaradili do ponuky,“ vyjadrila sa k elektronickým cigaretám manažérka Šaligová, ktorá má na starosti vending (nápojový segment). Každý automat má

svoju štatistiku, a tak vedia vyhodnotiť aj odbyt. Mesačný predaj sa vraj pohybuje v desiatkach kusoch.

V súčasnosti ešte nie je dobre preskúmaný vplyv elektronických cigariet na zdravie človeka. Výskumy ukazujú nejasné odpovede pre nedostatok známych faktov. V médiách ich propagáciu ale neuvidíme, pretože je zakázaná. Majú teda tieto cigarety miesto na akademickej pôde? Aký je ich etický aspekt v tomto prostredí?

Autorka: Júlia Ďurčeková
Foto: atteliér/Patricia Šlachťová

Bioetik Sýkora: Fakt, že sme jednou z najzakonšpirovanejších krajín, je anomália, ktorú nevieme vysvetliť

Nestačí, že je niekto dobrý vedec, pokiaľ svoj výskum nevie odkomunikovať tak, aby ho pochopila aj verejnosť. Akademickému obci niekedy prekáža, keď vedu popularizujete a nutne ju zjednodušujete, hovorí profesor Peter Sýkora z Filozofickej fakulty UCM.

V roku 2008 ste na UCM založili Centrum pre bioetiku, ako prvé svojho druhu na Slovensku. Ako sa dá bioetika priblížiť čitateľovi, ktorý sa s týmto pojmom doteraz nestretol?

Bioetika je multidisciplinárna akademická oblasť, ktorá vznikla na začiatku 70. rokov minulého storočia rozšírením lekárskej etiky. Jej počiatky môžeme sledovať od konca druhej svetovej vojny ako reakciu na nehumánne pokusy nacistických lekárov na väzňoch v koncentračných táboroch. S cieľom zabrániť takémuto zneužívaniu medicíny v budúcnosti sa začala formovať biomedicínska etika, čo je iné pomenovanie pre bioetiku. Jedným z jej hlavných cieľov je vymedziť etické princípy, v rámci ktorých sa bude uskutočňovať biomedicínsky výskum, vrátane testovania nových liekov a liečebných metód na ľuďoch.

„Na Slovensku sme pomerne malou komunitou, kde bioetika ešte nezapustila korene.“

Vznikla však tiež ako reakcia na obrovský pokrok výskumu v biológii v druhej polovici 20. storočia, ktorý sa týkal objavenia štruktúry DNA a dešifrovania genetického kódu. Ten má priamy dopad na medicínu a súčasne otvára viaceré kontroverzné témy ako transplantáciu, asistovanú reprodukciu, klonovanie, kmeňové bunky, genetické testy, génovú terapiu, zasahovanie do ľudského genómu či kyborgizáciu ľudského tela. Reaguje tak na technologický pokrok, ktorý sa dá využiť v medicíne. V rámci bioetiky sa tieto nové výzvy analyzujú z rôznych aspektov, od etických, filozofických, medicínskych až po právnické, politické, ekonomické, a tiež z hľadiska celospoločenských dosahov.

Vieme si využitie bioetiky priblížiť na konkrétnom príklade?

Samozrejme. V 60. rokoch 20. storočia sa začali do praxe zavádzať podporné dýchacie prístroje, ktoré poznáme napríklad z covidovej pandémie. Tie do medicíny priniesli filozofickú a praktickú otázku, ako nanovo zadefinovať, kedy je človek mŕtvy. Dovtedy stačilo, že pacient prestal dýchať a nezarusil zrkadielko priložené k ústam. Zrazu sa objavili otázky, na ktoré dovtedy lekári neboli trénovaní a pripravení. Pokračovať v udržiavaní pacienta na prístrojoch, ktoré za neho dýchajú? Ak áno, dokedy?

To viedlo k novej definícii smrti človeka založenej na mozgovej smrti. Tomu sa

musela prispôbiť aj legislatíva. V opačnom prípade by lekári, ktorí by odpojili pacienta od ventilátora, mohli byť obvinení z úmyselného zabitia.

Nedávno sme tiež museli riešiť bioetický problém súvisiaci s ventilátormi. Koho na ne napojiť a koho nie, keď je pacientov s ťažkým priebehom covidového ochorenia viac, než majú nemocnice ventilátorov.

Ako uvádzate na svojom webe, hlavným cieľom centra je vytvoriť regionálnu sieť špecialistov, ktorí sa zameriavajú na výskum a popularizáciu bioetiky. Prečo je dôležité zaoberať sa popularizáciou tejto oblasti?

Bioetika u nás stále predstavuje neznámy pojem a pritom jej význam neustále narastá. Popularizácii biológie som sa začal venovať už na strednej škole a s týmto zámerom vyšla v roku 1989 aj moja kniha s názvom Alchýmia života. Nie je jednoduché popularizovať vedu. Nestačí byť dobrým vedcom, pokiaľ to nevie odkomunikovať tak, aby to pochopila aj verejnosť. Akademickému obci niekedy prekáža, že keď popularizujete, zjednodušujete. Začnú vám vytykať, že ste nepovedali toto či tamto.

Na Slovensku sme pomerne malou komunitou, kde bioetika ešte nezapustila korene. Idem na vyšetrovanie k lekárovi, mladému absolventovi lekárskej fakulty, ktorý sa ma pýta, kde pracujem. Odpovedám, že prednášam bioetiku a on na to, že čo to je. Samozrejme, pozná lekársku etiku, ale jej širší bioetický kontext už nie.

„Bioetika je u nás stále neznámym pojmom a pritom jej význam neustále narastá.“

V dnešnej dobe masívneho spochybňovania vedeckého výskumu je popularizácia vedy naozaj nevyhnutnosť a som rád, že sa v tejto oblasti Slovensko za posledných 10 rokov výrazne zmenilo. Pribudla nám celá nová generácia jej popularizátorov. Hoci je bioetika v tesnom kontakte s vedou, nie je samostatnou vedou, ale humanitnou akademickou disciplínou. Žiaľ, dnes sa pochybuje, či podobné humanitné disciplíny náš trh práce vôbec potrebuje.

Vo svojom výskume sa venujete aj problematike editácie ľudského genómu. Je genetické vylepšovanie ľudí v súčasnosti najdôležitejšou výzvou bioetiky?

Je to jedna z viacerých aktuálnych výziev. Predovšetkým potrebujeme rozlišovať medzi terapiou a vylepšovaním. Editovanie

genetického textu v našich bunkách je tzv. génová terapia. Ide teda o opravu akýchsi preklepov, nahradenie chybného textu tým správnym a opravu náhodných mutácií, ktoré môžu mať v podobe genetických ochorení devastujúce dôsledky pre zdravie.

Alebo, ako kontroverzná bioetická otázka, či sa má editovanie génov použiť aj na vytvorenie vylepšených verzií genetickej informácie a na jej úplné prepísanie. Teoreticky by sa takto dal v budúcnosti vytvoriť aj vylepšený človek (tzv. transhumanizmus) i dokonca nový druh človeka (tzv. posthumanizmus).

„V dnešnej dobe masívneho spochybňovania vedeckého výskumu je popularizácia vedy naozaj nevyhnutnosť.“

Tomuto problému sa venujeme v našej najnovšej knihe v anglickom jazyku, ktorá vyšla vo švajčiarskom vydavateľstve vedeckej literatúry Peter Lang pod názvom Transhumanism and Posthumanism in the Perspective of Biotechnologies. Ide o výsledok niekoľkoročného výskumu v rámci nášho projektu, ktorý zastrešuje Agentúra na podporu výskumu a vývoja (APVV). Neriešili sme v nej len otázky týkajúce sa bioetiky a filozofie. Porovnávali sme súčasný vývoj aj na základe toho, ako sa na túto problematiku v minulosti nazeralo v žánri science-fiction.

Na čo ste prišli? Stáva sa to, čo bolo v minulosti len sci-fi, realitou?

Áno. Technológie manipulovania s celými génmi sa používajú na liečbu už viac ako dve desaťročia. Až teraz sa ale vyvinuli nové biotechnologické nástroje, ktoré sú mimoriadne presné a efektívne a umožňujú meniť text genetickej informácie na úrovni jedného písmena. Za objav tejto technológie udelili v roku 2020 Nobelovú cenu dvom vedkyniam – J. Doudnovej a E. Charpentierovej.

Vďaka technológii editovania génov sa okamžite začali vyvíjať, a dnes už čakajú na schválenie nové génové terapie na viaceré genetické ochorenia, s ktorými sme si doteraz nevedeli poradiť. Musím však zdôrazniť, že hovoríme o génovej terapii, ktorá nie je dedičná. Opravujú sa gény v poškodených tkanivách tela pacienta, ale nie v jeho pohlavných bunkách. Akokoľvek geneticky zasahovať do pohlavných buniek alebo raných embryí je na Slovensku a v drvivej väčšine krajín na svete legislatívne zakázané, pretože by išlo o zásahy, ktoré by sa prenášali na nasledujúce generácie. To je tiež veľkou súčasnou bioetickou témou.

Už aj na Slovensku sa objavujú správy, že poisťovne by mali preplácať génovú terapiu. Ktorí rodičia si však môžu dovoliť zaplatiť pre svoje choré deti najdrahší liek na svete? Opäť tu máme nielen ekonomický, ale aj veľký etický problém. Ako spravodlivo rozdeliť obmedzené zdroje? Ako zaradiť, aby sa génová terapia dostala ku každému pacientovi, ktorý ju potrebuje, a nebolo to na úkor iných pacientov, keďže poisťovne majú len limitovaný rozpočet?

Ďalšou dôležitou otázkou súčasnosti je, že do akej miery môže v medicíne umelá inteligencia (AI) nahradiť človeka. Roboty riadené AI môžu niektoré operácie robiť presnejšie ako človek. Zveríte operáciu svojho mozgu robotovi s menšou chybou alebo neurochirurgovi? Ak takýto robot urobí chybu, kto ponesie zodpovednosť? Nemocnica, v ktorej pacienta operovali, firma vyrábajúca robotov, alebo spoločnosť, ktorá dodala umelú inteligenciu? A to nehovorím o bioetickom probléme, ako takého robota otestovať na živom pacientovi v rámci etických princípov klinického výskumu.

Jedným z vašich výskumov je realizácia tzv. Konšpiračného indexu, ktorý ste v auguste minulého roku uskutočnili v spolupráci s agentúrou FOCUS na vzorke viac ako 1500 respondentov.

Ako tento prieskum súvisí s bioetikou? V rámci výskumu, ktorý sme robili ako časť veľkého covidového projektu udeľného pre UCM, sme sa zameriavalí na hľadanie odpovede na otázku: Ako by bola verejnosť na Slovensku v prípade ďalšej pandémie ochotná akceptovať nové vakcíny? Cieľom bolo poradiť budúcim vládam, ako by mali na situáciu zareagovať. Respondentov sme sa napríklad pýtali, prečo by sa dali alebo nedali v takom prípade zaočkovať. Keďže vieme, že do postojov k očkovaní, bohužiaľ, zasahujú rôzne konšpiračné teórie a dezinformácie, do dotazníka sme zahrnuli aj túto dimenziu.

„Konšpiračný index sa počíta ako priemer kladných odpovedí na špeciálnu batériu otázok konšpiračného charakteru.“

Takzvaný Konšpiračný index vytvorili vedci z Parížskej univerzity ako nástroj umožňujúci porovnávať krajiny medzi sebou. Máme rôzne podobné indexy. V ekonomii je to index hrubého domáceho produktu prepočítaný na jedného obyvateľa.

Pri výskume Konšpiračného indexu pracovali s rôznymi databázami.

Konšpiračný index sa počíta ako priemer kladných odpovedí na špeciálnu batériu otázok konšpiračného charakteru.

Sú tisíce výskumov o tom, prečo je z psychologického hľadiska človek viac alebo menej náchylný uveriť konšpiráciám. Len veľmi málo výskumov však skúma konšpiračné teórie podľa metodiky, ktorá umožňuje porovnávať štáty medzi sebou na makro úrovni, teda na úrovni celého štátu.

Francúzski vedci vypočítali hodnoty Konšpiračného indexu pre dve desiatky krajín, v ktorých boli k dispozícii dáta z celoštátnych prieskumov. Slovensko medzi nimi nebolo, lebo takéto dáta neexistovali, kým sme ich my v našom výskume nezískali. Vďaka tomu sme mohli hodnotu Konšpiračného indexu pre Slovensko vypočítať a porovnať s hodnotami francúzskych vedcov. S prekvapením sme zistili, že jeho hodnota sa dá porovnať s hodnotami rozvojových krajín.

Výsledky pomerne šokujúco ukazujú, že sme jedna z najzakonšpirovanejších krajín sveta. Pre denník SME ste sa však vyjadrili, že úroveň vzdelania v tom významnú úlohu nezohráva. Existuje na to iné vysvetlenie? Výsledky Konšpiračného indexu, ktoré sme namerali pre Slovensko, sú v istom zmysle anomáliou, ktorú zatiaľ nevieme dostatočne vysvetliť. Slovensko rozhodne nie je z objektívneho ekonomického hľadiska rozvojovou krajinou. Naopak, mali by sme kopírovať susedné krajiny. V Poľsku má index polovičnú hodnotu. Čím sa od Poľska líšime? Je to rovnako postkomunistická krajina ako my.

Vo vašej knihe Boj s drakom, ktorá vyšla pred vyše 30 rokmi, o nás Slovákov hovoríte, že sme jeden z najmladších národov,

dokonce mladší, než si sami pripúšťame. Je možné hľadať paralely práve v tom, ako mladé demokracie vnímajú vonkajší svet a do akej miery podliehajú dezinformáciám, hoaxom či propagande?

To je veľmi dobrá hypotéza, ktorú ste práve prepojili s ďalšou, vyslovenou mojím kolegom, politológom Jozefom Lenčom. Položil som mu otázku, čo má Slovensko spoločné s rozvojovými krajinami. Odpovedal, že možno akýsi druh postkoloniálnej mentality, ktorá je typická pre politicky mladé národy. Tá naša môže pochádzať z čias, keď sme boli súčasťou Habsburskej monarchie, neskôr Rakúsko-Uhorska a Československa. V súčasnosti sme zase súčasťou Európskej únie. Nie je v tomto prípade dôležité, či sme naozaj boli alebo sme kolóniou, ale či to veľká časť Slovenska takto vníma.

Autori: Júlia Ďurčeková, Branislav Oprala
Foto: atteliér/Patricia Šlachťová

PROF. RNDR. PETER SÝKORA, PHD.

Všetky tri stupne vysokoškolského vzdelania ukončil na Univerzite Karlovej v Prahe. Pôsobil na univerzitách v Glasgowe, Londýne, Spojených štátoch a Singapure. Od roku 2005 bol členom Etickej komisie Ministerstva zdravotníctva SR a členstva v nej sa vzdal v roku 2021. Svoje rozhodnutie odôvodnil neeticou očkovačou stratégiou. Je riaditeľom Centra pre bioetiku na Katedre filozofie a aplikovanej filozofie FF UCM.

Hry o autokracii zlepšujú povedomie a riešia etické dilemy

Väčšina spoločnosti vníma počítačové hry ako formu zábavy, no niektoré z nich umožňujú hráčom lepšie pochopiť aj komplexné spoločenské problémy. Totalitné režimy vyobrazené v digitálnych hrách vás postaví pred rozhodnutia, ktoré vyvolávajú etické dilemy.

Odpieranie základných ľudských práv, cenzúra slobodných médií či propaganda sú nástroje, ktoré používajú autokratické režimy po celom svete. Týmto spôsobmi sa snažia o nastolenie úplnej moci nad spoločenským, politickým a ekonomickým vývojom ich krajín.

O problematike týchto režimov sa môžete dozvedieť z médií, no zaujímavý pohľad na ne ponúkajú aj počítačové hry. Keďže herný priemysel každoročne vyprodukuje obrovské množstvo nových hier, vzniklo aj niekoľko, ktoré sa odohrávajú v totalitných režimoch.

V koži diktátora

Vedenie štátu je nesmierne zložitou úlohou, ktorá si od štátnikov vyžaduje porozumenie potrebám občanov a schopnosť plánovania. Na prvý pohľad sa môže zdať, že absolútna moc v rukách jednotlivca alebo malého kolektívu by mohla uľahčiť jeho riadenie, realita je však často iná.

Nástup týchto systémov k moci sme v minulosti mohli vidieť počas ťažkých období. Benito Mussolini, fašistický vodca

Talianska počas 2. svetovej vojny, si za symbol zvolil „fascies“ – sekeru obklopenú drevenými prútmi. Mala znázorňovať silu v jednote ľudu.

S touto myšlienkou sa pohrávali aj vývojári post-apokalyptickej stavebnej hry Frostpunk. Po tom, čo celý svet zasiahnu obrovské mrazy, život je možný len málokde. Vašou úlohou je vybudovať mesto, ktoré prežije iba vďaka teplu z obrovskej uhoľnej pece.

„Vzdelávaciu hru Aaronova Dilema si počas vyučovania vyskúšalo približne tisíc študentov.“

Lenže materiály či potrava sú obmedzené a populácia stále narastá. Nemáte na výber – totalita je nevyhnutná. Záleží na vás, či si ju vynútíte diktatúrou tvrdej ruky mestského štátu alebo náboženským vplyvom, čím sa stanete teokratickým mestom (vláda vykonávaná v mene Boha, pozn. red.). V oboch prípadoch však nazeráte na ľudí len ako na zdroj práce, ktorý je nevyhnutný na prežitie, uvádza časopis EGM.

Podobne na svojich občanov pozerá aj socializmus, ktorý na Slovensku fungoval od roku 1960. Toto obdobie našej histórie sa snažilo zachytiť slovenské herné štúdio 3DVISION, ktoré vytvorilo stavebnú stratégiu Workers & Resources: Soviet Republic.

V nej sa môžu hráči lepšie zoznámiť s problémami výstavby mesta, keď sú viazaní na plánovanú ekonomiku. Takzvané „päťročné“ slúžili ako nástroj riadenia hospodárstva socialistických krajín niekdajšieho Sovietskeho zväzu. Boli však vysoko neefektívne.

„Skutočnosť je taká, že stúpenci socializmu zostávajú oddaní tomuto systému, zatiaľ čo odporcovia voči nemu ostávajú skeptickí. Naším cieľom nie je v tomto prípade meniť názory hráčov,“ skonštatoval vývojár hry Peter Adamčík.

Koliesko v stroji totality

Diktatúru netvorí iba jeden líder či hrstka vysokopostavených štátnikov. Okrem nich ju pomáhajú budovať a udržiavať aj bežní ľudia, ktorí plnia rozkazy svojich nadriadených. A práve o tom je hra The Republica Times z roku 2012.

Stanete sa v nej šéfredaktorom hlavných národných novín fiktívnej krajiny Republia. Tá súperí so susediacim štátom Artozska vo vojenskom konflikte a potrebuje, aby ju jej občania naďalej podporovali. Vašou úlohou bude voľiť tie články, ktoré zaujmú čitateľov a zároveň zlepšia povedomie o krajine.

Pomocou tejto hernej mechaniky si môžete vyskúšať, aký bol život v diktatúre. „*Toto dystopické, fašistické prostredie sa dobre hodí pre herné mechanizmy, pretože hráčovi môžete povedať – musíš to urobiť,*“ povedal pre herný portál VG247 vývojár hry Lucas Pope.

„Na prvý pohľad sa môže zdať, že absolútna moc v rukách jednotlivca alebo malého kolektívu by mohla uľahčiť jeho riadenie, realita je však často iná.“

Pokiaľ by ste chceli vzdorovať a zachovať toto médium objektívne, narazíte na problémy. Zvolením nesprávnych článkov stratíte čitateľov a lojalita k štátu klesne. Pokiaľ neposlúchnete upozornenie hry a nezvýšite tieto hodnoty v nasledujúcich dňoch, vás a vašej rodiny sa zbavia. Jednoducho povedané, prehráte.

Podobný druh hry postupne prerástol aj do prvej komerčne úspešnej hry tohto typu Papers, Please. Ako pracovník hraničného priechodu musíte kontrolovať doklady

cestujúcich. Každým dňom sa však pravidlá menia, pričom raz ide o uvoľnenie, inokedy o sprísnenie. Tie sa odvíjajú od udalosti, ktoré sa dejú v hre, napríklad teroristický útok či ukradnuté štátne pečate.

Vývojár v rozhovore opísal aj pocity týchto pracovníkov, pričom hranie hry by ich malo simulovať: „*Za deň uvidia tisíce ľudí. Ste skutočný človek, ale z ich pohľadu ste len akási anomália, ktorej sa obávajú. Cítia strach, že urobíte niečo zlé, nedokážu si overiť vašu totožnosť alebo sú naozaj mimoriadne opatrní.*“

Na hráčov je preto vyvíjaný stále väčší nátlak, musia kontrolovať čoraz viac dokumentov. Keď pochybia, štát im dá pokutu. To si však nemôžete dovoliť, pretože váš plat tesne pokrýva náklady spojené so stravou, energiami, nájomom či liekmi. Mnoho ráz sa musíte uchýliť k morálne problematickým rozhodnutiam – zatýkaniu nevinných ľudí za odmenu.

Vzdelávanie o režimoch

Diktatúry nepáchajú škody iba na ekonomike krajiny či medzinárodných vzťahoch, ale aj na jednotlivých občanoch. Tejto téme sa venovali herní dizajnéri a vývojári z platformy Impact Games prostredníctvom vzdelávacieho projektu Gamifactory.

V mobilnej hre Aaronova Dilema hráte za mladého študenta medicíny. Po vypuknutí občianskych nepokojov v jeho vlasti, ktoré

vznikli ako odozva na nespokojnosť občanov s autokratickou vládou, musí uvažovať o národných rozhodnutiach.

„*Pri vytváraní tejto hry sme sa zamýšľali aj nad možnosťou, že by Aaron zostal v Sýrii a spolupracoval by s režimom,*“ povedal spoluzakladateľ projektu Jakub Žaludko. Tento nápad sa ale do hry nepodarilo dostať.

Platforma poskytuje hru bezplatne pre všetkých. Učitelia so svojimi študentmi si zároveň môžu vyskúšať aj ďalšie učebné pomôcky. Podľa dát tak počas vyučovacích hodín spravilo približne tisíc žiakov.

Každá hra z ich produkcie, či už digitálna alebo papierová, má žiakom základných a stredných škôl sprostredkovať učivo hrovou formou. Žaludko ďalej poznamenal, že tvorcom propagandy a šíriteľom hoaxov sa môže hráč stať v ich kartovej hre Follow me. Tá sa zameriava na mediálnu gramotnosť a kritické myslenie.

Počítačové hry dokázateľne zlepšujú zručnosti, akými sú napríklad riešenie problémov, tímová práca či flexibilita. „*Predpokladám, že mladí ľudia s týmito zručnosťami majú nižšie tendencie uchýľovať sa k nedemokratickým ideovým prúdum,*“ uviedol.

Autor: Branislav Fábry
Foto: 3DIVISION, vlcata.sk
Zdroje: vg247.com, egmnow.com

Hovorca prezidentky Strižinec: Je to zodpovednosť. Nemôžem rozprávať, čo mi zide na um

Počas diskusie v rámci Týždňa vedy a techniky na FMK UCM Martin Strižinec priznal, že by sa po uplynutí prezidentkinho mandátu chcel vrátiť k vlastnej kreatívnej práci. Nevylúčil tiež návrat do médií, ale ani to, že zostane pôsobiť na akademickej pôde.

Naši študenti ťa môžu poznať ako moderátora politickej relácie O 5 minút 12. V nej si takmer po piatich rokoch skončil s tým, že si už z politiky unavený. Po roku a pol si nastúpil na hovorcovský post. Tá pauza ti dlho nevydržala.

Asi preto sa hovorí, nikdy nehovor nikdy. Vtedy som bol unavený z niečoho iného. Na rovnaké otázky som roky dostával rovnaké odpovede a po tých piatich rokoch som mal pocit, že už nemám kam rásť ja ani relácia a bolo fér to povedať. Tak som to komunikoval aj novému vedeniu. Vražda Jána Kuciaka však úplne zmenila atmosféru v spoločnosti a dynamiku vývoja, pretransformovalo sa to aj do politického diania. Keď som dostal ponuku od Zuzany Čaputovej, nedokázal som povedať nie. Celé mi to dávalo zmysel.

Nechýba ti moderovanie?
Chýba.

Novinárčina?

Dá sa povedať, že či už v rádiu alebo v televízii, som bol dvadsať rokov zvyknutý rozprávať na červenú, čo mi zide na um. V súčasnosti je to presne naopak. Musím čakať, kým sa dohodneme na tom, čo budem môcť povedať. Miera zodpovednosti je úplne iná. Je veľký rozdiel, keď hovoríte sám za seba, ako keď hovoríte v mene hlavy štátu. V tomto je to trochu taká zlatá klieťka.

Ponuku od hlavy štátu si podľa vlastných slov dostal od Martina Burgera, vtedajšieho stratéga prezidentskej kampane. Tá iniciatíva, že budeš hovorcom, prišla priamo od Zuzany Čaputovej?

To si raz nechám dopovedať. Zrejme boli viaceré úvahy a kandidáti. Nepátral som po tom. Možno na budúci rok nastane čas si to celé dopovedať. Faktom ale je, že ja som sa predtým osobne s prezidentkou nepoznal.

„Keď ste prezidentom, musíte vedieť reagovať na čokoľvek.“

Aké faktory zohrávali úlohu v rozhodovaní, či ponuku prijmeš alebo nie?

Obdobie od vraždy Jána Kuciaka, ktorá otriasla spoločnosťou, až po prezidentské voľby bolo veľmi silné. Ľudia sa živo zaujímali o dianie, cítil som aj väčší záujem o moju prácu v televízii, profesionálne som sa posunul. Po skúsenosti s moderovaním O 5 minút 12 som sa musel zamyslieť aj nad tým, ako táto práca zasiahne do môjho osobného života, keďže som 5 rokov robieval cez víkendy a to je únosné len nejaký čas. Tušil som, že ak do toho pôjdem, znova nebudem pánom svojho času a budem mať kalendár, ktorý nebudem vedieť ovplyvniť.

Ale napokon pri rozhodovaní vyhralo to, čo idem robiť, pre koho a že mi bude čťou byť pri

tom. Pri prvej prezidentke. Predpokladám, že Zuzana Čaputová je príkladom človeka, ktorý dôsledne dbá na to, aby ľudia okolo nej zdieľali tie isté hodnoty, aké má ona.

To sa asi inak nedá. Je to prirodzené, bez toho by to nedávalo zmysel. Môže tam byť človek, ktorý má iné názory na dosiahnutie čiastkových cieľov, ale myslím si, že bez hodnotového súznenia sa táto práca vykonávať nedá.

Ak sa za posledné roky nič nezmenilo, tak tlačové oddelenie pani prezidentky tvoria štyria ľudia?

V porovnaní s tímami iných prezidentov je nás dosť málo. V tíme je oficiálny fotograf, kolegyňa s kolegom, ktorí majú na starosti najmä obsah na sociálne siete, máme Jakuba Godu ako odborníka na dezinfoscénu a riaditeľom odboru je bývalý novinár Jozef Matej.

Ako si môžu študenti predstaviť tvoj bežný pracovný deň?

Bežný pracovný deň v mojom živote momentálne neexistuje. Každý deň je iný a to, čo sa udeje, je z veľkej miery nepredvídateľné. Z minúty na minútu sa môže zvolať mimoriadna porada, ktorá môže trvať aj niekoľko hodín, alebo treba na niečo reagovať, prípadne flexibilne spracovať nejaký krok hlavy štátu. Inak vyzerá deň na regionálnom výjazde, inak v kancelárii a inak na zahraničnej ceste.

Papers, please má viacero zakončení, ktoré sa odvíjajú od vašich rozhodnutí.

Študenti prišli na diskusiu s Martinom Strižincom vo veľkom počte. Zaplnili všetky voľné miesta v Kine OKO.

A sú chvíle, keď sme vo vleku historických udalostí. Tak to bolo aj v uplynulých týždňoch po parlamentných voľbách a pri zostavovaní novej vlády (diskusia sa realizovala dva týždne po vymenovaní štvrtej vlády Roberta Fica, pozn. red). Vtedy sa aj inak prístupuje k programu prezidentky, aby mala priestor na rokovania s politickými lídrami. Jej pracovný kalendár sa priebežne plní, medzitým je niekde bežný deň, ale ťažko povedať, ako presne vyzerá.

Sprevádzaš ju na úplne všetkých domácich a zahraničných cestách?

Nie úplne na všetkých, ale na väčšine áno.

„Bežný pracovný deň v mojom živote momentálne neexistuje.“

Predpokladám, že si na svoju pozíciu nastupoval s nejakými očakávaniami toho, čo tá práca obnáša. V čom sa naplnili a v čom naopak nie?

Až v paláci som si uvedomil, ako som ani ako novinár, ani ako občan, neregistroval všetky kroky prezidentov v minulosti. Teraz to vidím z druhej strany. Byť prezidentom je jedna z najnevďačnejších prác na svete. Ľudia si do vás vkladajú všetky želania aj frustrácie, a akoby očakávali, že všetko vyriešite a máte automaticky vedieť na všetko reagovať. Na druhej strane platí, že čokoľvek spravíte, nevyhoviete všetkým.

Spomínal si, že byť prezidentom je nevďačná práca, ale mandát Zuzany Čaputovej bol objektívne poznačený mnohými kumulovanými krízami. Pandémia covidu, potom hneď po nej vojna na Ukrajine, pád vlády, úradnícka vláda. Veronika Gulášová, ktorá pôsobila v kancelárii prezidentky povedala, že v dôsledku týchto kríz pani prezidentka nikdy nezažila, aké je to byť prezidentkou

v normálnom období. Vnímali ste to aj vy vo vašom tíme?

Samozrejme. Za normálnych okolností sa počas dvoch mandátov prezidenta vystriedajú tri vlády. Počas piatich rokov mandátu Zuzany Čaputovej sa ich vystriedalo až päť. Všetko, čo sa za tie roky stalo, bola veľká lekcia z politiky, krízového manažmentu aj krízovej komunikácie. Napríklad počas covidu sa v absolútne novej situácii rodili ťažké rozhodnutia. Je pravda, že prezidentka počas svojho funkčného obdobia nezažila pokojné časy.

Prejdeme k tvojim právomociam hovorcu. Z novinárskej praxe si zvyknutý vystupovať nestranné a objektívne, ale do akej miery je to iné a do akej miery si musíš dávať väčší pozor na vyjadrenia v pozícii, keď reprezentuješ hlavu štátu?

Moje sociálne siete kvôli tomu v zásade zomreli. Je pre mňa kľúčové, že sa myšlienky a posolstvá prezidentky komunikujú cez jej oficiálne profily a svoj hlas vnímam ako hlas sprostredkovateľa pri takých témach, ktoré nekomunikuje priamo prezidentka.

Zuzana Čaputová si z veľkej časti politického spektra vypočula kritiku. Do akej miery môžeš do takého politického súboja vstupovať?

Kritika je normálna vec a patrí k demokracii. Ale všetci vieme, že tu sa rozprávame o absurdných klamstvách a urážkach. Je to prosto primitívne. Ak chcete klamať a urážať, máte neohraničený priestor, celý vesmír. Ak sa chcete držať pravdy, faktov a zákonov, máte priestor presne vymedzený a limitovaný.

Zmenila sa tvoja práca od výsledku volieb? Nie. Ako by si si to predstavoval?

V zmysle komunikácie novej vlády. Jediná zmena je, že pri práci budem musieť

komunikovať s iným tímom ľudí. A som zvedavý, kto sa stane hovorcom premiéra a vlády.

V podcaste s Monikou Tódovou si povedal, že polarizácia spoločnosti je v posledných rokoch naozaj výrazná. Máme tu dezinformácie, ktoré nešíria len dezinfoweby, ale aj veľká časť politikov. Máme tu neregulované sociálne médiá. Čo robiť, aby sme sa dostali von z tejto špirály?

Myslíš si, že na toto poznám odpoveď?

„Ak by bol niekto prezidentom 10 rokov, zažil by tri vlády. Zuzana Čaputová ich zažila päť.“

Osobný názor povedať vieš.

Ten, kto rozlúskne túto otázku, si zaslúži Nobelovu cenu. Ešte pred 20 rokmi neexistoval ani Youtube či Facebook a je fascinujúce, aké tempo to v krátkom čase nabralo. Sociálne siete absolútne zmenili to, ako informácie prijímame, zmenili politickú komunikáciu a prestal fungovať gatekeeping (novinárska selekcia informácií, ktoré sa dostanú do médií, pozn. red.). Keď ste si kedysi otvorili noviny, nepodstatné veci sa do nich nedostali. Teraz to neplatí, žijeme v záplave zbytočných informácií, kliká sa na okázalé titulky. Správcovia sociálnych sietí by mali zmeniť svoj prístup a nerobiť to len ako biznis. Mali by za šírený obsah prevziať väčšiu zodpovednosť. V nejakej sérii predvolebných rozhovorov bol aj rozhovor s ľuďmi, ktorí na internet doslova pumpujú konšpirácie s jediným cieľom – zarábať na tom. Musíme sa s tým naučiť žiť.

Autori: Branislav Oprala, Bernadetta Čaranová
Foto: Roman Miča

CELÝ ČLÁNOK NA WEBE

www.attelier.sk

MARTIN STRIŽNEC

Je hovorca prezidentky SR Zuzany Čaputovej a bývalý slovenský novinár. Vyštudoval žurnalistiku na Univerzite Komenského, kde stále pôsobí aj ako interný doktorand. Pracoval ako moderátor spravodajstva v Rádiu Expres a televízii TA3. Pred nástupom do funkcie hovorcu moderoval v RTVS diskusnú reláciu O 5 minút 12.

SPOLUČNOSŤ // ROZHOVORY // ANALÝZY // MÉDIA

WEB NÁŠHO ATTELIÉRU

WWW.ATTELIER.SK

Akademický mesačník študentov
Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave

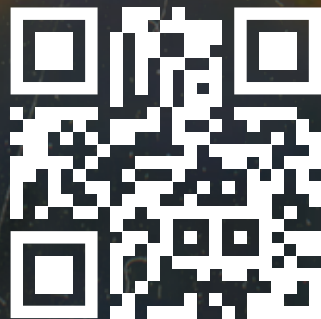
KULTÚRA // KOMENTÁRE // PODCASTY // VIAC

MOIDAMZ

DEBUTOVÝ ALBUM

17/11
CD

WWW.LINKTR.EE/MOIDAMZ

27/11
STREAMY

Spinaker

